

PRAGMATISMI

Luentopäiväkirja syksy 2000

Pragmatismi

”Totta on se, mikä toimii”. Kuuluu pragmatismien mukainen totuusteoria yksinkertaistettuna. Luentoja mukaillen (sillä onhan kyseessä luentopäiväkirja) keskityn tässä kirjoituksessa tarkastelemaan pragmatismia pääasiassa teoreettiselta - sekä kielifilosofiselta kannalta.

Johdanto (14.9.)

Pragmatismi syntyi Yhdysvalloissa, jossa se oli hallitseva filosofinen suuntaus 1800-luvun lopusta II maailmansodan alkuun saakka. Tuolloin pragmatismien syrjäytti looginen positivismi sillä seurauksella, että pragmatismien arvostus laski. Vasta vuonna 1979 **Richard Rorty** saattoi pragmatismien jälleen arvostetumpaan asemaan kirjallaan ”*Philosophy and the Mirror of Nature*”, jonka jälkeen analyyttinen filosofia on asteittain pragmatisoitunut. On syntynyt niin kutsuttu Uuspragmatismi, jonka arkkityyppinä pidetään Rortya. Uuspragmatistit muotoilivat klassisen pragmatismien ajatuksia modernimpaan muotoon.

Tulen käymään tässä kirjoituksessa läpi muutamia pragmatismien keskeisiä henkilöitä ja heidän näkemyksiään alla esitetyn kaavion mukaisesti:

KLASSINEN PRAGMATISMI

Charles Sanders Peirce (1839-1914)

William James (1841-1910)

John Dewey (1859-1952)

UUSPRAGMATISMI

Willard van Orman Quine (1908-)

Donald Davidson (1917-)

Richard Rorty (1931-)

Kommentti: Willard van Orman Quine on Georg Henrik von Wright:n mukaan merkittävin elävä filosofi.

Luentosarjan aikana käytettävät tärkeimmät käsitteet ovat a)merkitys ja b)totuus.

Pragmatismi liittyy tiukasti filosofien kiinnostumiseen kielenkäyttöä kohtaan. Klassisessa pragmatismissa on kuitenkin enemmän mukana metafysisistä ainesta kuin uuspragmatismissa, joka on enemmän kielipainotteista. Tässä onkin juuri se perustavanlaatuisin ero klassisen – ja uuspragmatismien välillä.

Ennen niin kutsuttua ”kielellistä käännettä” filosofiset ongelmat käsiteltiin kokemuksen kautta; toisin sanoen tilanne hahmotettiin siten, että kokemus toimii välittäjänä meidän ja maailman välissä. Kokemuksella tässä yhteydessä tarkoitetaan tietoisuutta, ajatusta ja käsitettä. Selkeä kantilainen ”kategorinen” hahmottamistapa on siis havaittavissa klassisen pragmatismien peruslähtökohdissa.

Kielellisen käänteiden jälkeen aseteltu muuttui siten, että entisen kokemus vs. maailman tilalle tuli kieli vs. maailma, jolloin painopiste siirtyi siihen, kuinka sanat saavat merkityksensä ja mitä nuo sanojen merkitykset ovat. Keskeyttämällä sanan merkityksiin pyrittiin eroon metafysisistä selityksistä. Toisin sanoen pyrkimyksenä on selkeän eron tekemiseen tietoisuuden ja tietoisuuden ulkopuolisen kanssa.

Pragmatismien (sekä klassisen että uuspragmatismien) pyrkimyksenä on päästä eroon maailman jakamisesta subjekti-objekti-vastaikkaispariin (s.o. antikartesiolaisuus). Varminta tietoa on läsnä oleva esimerkiksi kivun tunteminen. Yhteys darwinistiseen ajatteluun on voimakas: molemmissa pyritään eroon sisäisen ja ulkoisen erottelusta, ihmisyyteen suhtaudutaan organismina, jonka tulee tulla toimeen ympäristönsä kanssa¹.

Pragmatismissa nähdään merkityksettömiksi kysymykset jonkin mahdollisen olemassaolosta tai olemattomuudesta. Mitä hyötyä on kysyä jonkin olemassaoloa? Pystymmekö konkreettisesti elämään kyseenalaistaen aina kaiken olemassaolon? Sellainen on saivartelua, sanoo pragmatisti.

¹ Kirjoittajan kommentti: Jos kuitenkin nähdään, ja eritoten käytetään ilmaisuja ihminen ja ympäristö eikä tällöin kuitenkin olla lähellä asiaintilojen havaitsemista kahdeksi erilaiseksi olemiseksi; nimittäin on tuo ihminen ja jokin hänen ulkopuolisuutensa, jota nimitetään ympäristöksi? Toisaalta taas nykyisten käsitysten mukaan voisi olla kohtuullisen hankalaa havaita asiaintilaa muulla tavalla. Nimittäin jollakin sellaisella, jossa ei olisi ihmistä ja ympäristöä vaan molemmat olisivat yhtä, mikä tietenkin vaikuttaa hyvin hankalalta ja sitä paitsi vaatii aikamoisia muutoksia ajattelu-/hahmottamisrakenteissa. Onko tämä nyt juuri sitä saivartelua, jota pragmatismi vastustaa?

Luentosarjassa on tärkeää pyrkimys ihmisen- ja määrättyjen ihmiseen liittyvien filosofisien ongelmien ymmärtämiseen sekä pääseminen eroon subjekti vs. objekti-erottelusta.

Mitä tarkoittaa se, että jokin merkitsee jotakin; Jokin on totta? Viime kädessä intuitiomme eivät voi toimia oikeuttamisen tapana.

Charles Peirce (21.9.)

Pragmaattinen maksimi Charles Peircen muotoilemana kuuluu seuraavalla tavalla:

Harkitse, mitä sellaisia vaikutuksia käsitämme käsityksemme kohteella olevan, joilla voisi olla käsitettäviä käytännön seurauksia. Siten käsityksemme näistä vaikutuksista on kaikki, mitä me kohteesta tiedämme.

Tämä tarkoittaa sitä, että ihmiset toimivat vakaumustensa mukaan. Heidän hedelmistään heidät tunnemme, sanoi Jeesuskin. Kuten maksimin muotoilusta voi havaita, Peirce on kiinnostunut mentaalisisista tiloista. Hänen ajattelunsa keskeisiä termejä ovat BELIEF (uskomus, usko, vakaumus, käsitys) ja DOUBT (epäily, epävarmuus)². Nämä molemmat liittyvät toisiinsa läheisesti muodostaen keskenään tietynlaisen jänniteparin, jota asiaa seuraavaksi lähdemme selvittämään.

Peircen epäily ei tarkoita epäilyä samanlaisessa merkityksessä kuin missä se esimerkiksi kartesiolaisuudessa ymmärretään. Erotukseksi kartesiolaisesta teoreettisesta ja abstraktista epäilystä Peirce peräänkuuluttaa ”reaalista” epäilyä, aitoja tunteita; epäilyä aitona mentaalisenä tilana, jotta sillä olisi jotain merkitystä toisin kuin kartesiolaisessa epäilyssä. Peircelle epäily on myös tietynlaista päättämättömyyttä.

Erot epäilyn ja uskomuksen välillä voidaan jakaa kolmeen osioon:

1. Epäilyn ja uskomuksen elämykset eroavat toisistaan: epäilyn yhteydessä haluamme esittää kysymyksen, uskomuksen yhteydessä lausua väittämän.
2. Uskomuksen elämys on enemmän tai vähemmän varma osoitus siitä, että meidän luonteemme on vakiintunut tottumus (HABIT), joka määrää tekomme (ACTIONS). Epäilyllä ei koskaan ole moista vaikutusta.
3. Epäily on epämiellyttävä ja epätyydyttävä olotila, josta tahdomme taistella itsemme vapaaksi ja siirtyä uskon varmuuteen; jälkimmäinen on näet tyyni ja tyydyttävä olotila, jota emme tahdo kartella emmekä vaihtaa uskoa mihinkään toiseen.

Edellisen perusteella on selkeää, että muutospaine/-halu epäilystä uskomukseen on voimakas. Tässä mielessä ajattelun ainoaksi funktioksi muodostuu uskomusten muodostaminen.

Uskomusten kolme ominaisuutta Peircen mukaan ovat:

1. Olemme siitä tietoisia.
2. Se tyynnyttää ärtymystä, minkä epäily herätti.
3. Se synnyttää luonteeseemme toimintaohjeen l. lyhyesti sanottuna tottumuksen.

Yhteenvedon edelliset lausumat voidaan esittää seuraavalla tavalla:

Epäily→uskomus→tottumus(→teko)

² Tästä eteenpäin tulen käyttämään ensin mainitusta termistä uskomus ja jälkimmäisestä epäily tehdäkseen asioiden esittämisen selkeämmäksi.

Merkityksen käsite liittyy olennaisena osana pragmaattiseen ajattelutapaan, joka tiivistää merkityksen käsitteen sen vaikutuksiin; s.o. siihen, miten jokin vaikuttaa. Tästä seuraa vääjäämättä se, että jos on eroja merkityksistä on eroja myös toiminnassa, sillä ajattelun merkitys on siinä uskomuksessa, jonka se tuottaa.

Uskomusten identtisydestä sen verran, että Peirce katsoo uskomusten olevan identtisiä silloin, ja vain silloin, kun niiden synnyttämät toiminnat ovat identtisiä (samoja) riippumatta siitä, millä termillä niitä (uskomuksia) kutsutaan.

Seuraavassa 8 kymmenestä Peircen pragmaattisesta periaatteesta alkukielellä esitettyä John P. Murhpy:n esitystapaa seuraten:

1. Beliefs are identical if and only if they give rise to the same habit of action. (Tästä oli puheita juuri edellisessä kappaleessa).
2. Beliefs give rise to the same habit of action if and only if they appease the same doubt by producing the same rule of action.
3. The meaning of a thought is the belief it produces.
4. Beliefs produce the same rule of action only if they lead us to act in the same sensible situation.
5. Beliefs produce the same rule of action only if they lead to the same sensible results.
6. There is no distinction of meaning so fine as to consist in anything but a possible difference in what is tangible and conceivable practical.
7. Our idea of anything is our idea of its sensible effects.
8. Consider what effects, that might conceivably have practical bearings, we conceive the objects of our conception to have. Then our conception of these effects is the whole of our conception of the object.

Viimeinen kohta (8) luo tämän luentokerran päiväkirjamerkinnoinnin tietyllä tapaa symmetriseksi, sillä sen käänös esiintyi alussa. CODAnomaiseksi lopukkeeksi vielä toteamus sekä sille pieni selitysosa, jotka vetävät yhteen tämän pääotsakkeen alla käsitellyt asiat.

Kysy, mikä on kriteerinä sille, että kutsumme jotakin P:ksi. Tällöin käsityksemme näistä kriteereistä on kaikki, mitä me ymmärrämme P:n käsitteestä.

Edellistä selventääkseni käytän luennollakin käytettyjä esimerkkejä. On kysymys kovuudesta. Mitä se on? Onko kova sellainen esimerkiksi luinen tai timantinkaltainen esine, jota kovinkaan moni materiaali ei pysty naarmuttamaan? Tai sellainen tuoli, jolla kovinkaan monet ihmiset eivät istu kovin kauaa? Tai sellainen työntekijä, jonka työtehoa kovinkaan moni muu työntekijä ei ylitä? Mitä siis käsitämme kovuudella? Käsityksemme kovuuden vaikutuksista on kaikki se, mitä käsitämme kovuudella.

Mitään asiaa emme siis kykenen tavoittamaan ”itsessään” vaan vain omat käsityksemme tuosta asiasta. Siten onkin mieletonnä puhua jostakin ”itsessään” olevana kyetessämme vain kuvailemaan asioiden vaikutuksia. Toisaalta taas puhuminen asioista ”itsessään” ei ole laisinkaan mieletonnä, sillä tällaisen puhujan uskomukset saattavat käsittää (pitää sisällään) sen, että on jotakin ”itsessään”, jolloin hänen on mahdollista – ainakin sen asian suhteen – olla uskomuksen rauhallisessa ja tyynessä tilassa antamatta epäilyksen hiipiä mieleensä.

Peirce ja James (28.9)

Peirce peräänkuuluttaa sitä, miten ja milloin me käytämme käsitteitä. Tarkoituksena on siis ymmärtää merkitys sen (käsitteen) käytön avulla. Peircen näkemystä käsitteistä voidaan selventää seuraavalla kaaviolla:

substanssi	vs.	attribuutti
olio	vs.	Ominaisuus
subjekti	vs.	predikaatti

Hänen tarkoituksenaan on saada ideoista selkeämpiä, löytää niille kriteerejä ja selventää merkityksiä. Jos kuitenkin tulos olisi se, mikä määritteli merkityksen, kohtaisimme muun muassa seuraavanlaisia ongelmia:

”Voisitko avata oven?” = ”Avaa nyt se saakelin ovi!”.

Peirce itse ei kuitenkaan ollut kiinnostunut yllä olevan kaltaisten esimerkkien tuottamista kysymyksenasetteluista vaan hän katsoi niiden olevan samanarvoisia, koska niillä on sama rationaalinen tarkoitus.

William James onkin eri mieltä Peircen kanssa edellisen esimerkin kaltaisista lauseista. Hänen mielestään kummassakin lauseessa on kyse erilaisesta pragmaattisesta säännöstä. Vaikka sekä Peirce että James ovat yhtä mieltä siitä, että meidän tulee osata käyttää pragmaattisia sääntöjä³ voidaksemme ymmärtää yhtään mitään nostaa James nämä säännöt vielä enemmän etualalle kuin Peirce. Esimerkiksi edellisenkaltaisissa ovi-lauseissa pragmaattinen sääntö on saada ihminen toimimaan tietyllä tavalla, ja juuri tämä tietyllä tavalla toimimaan saaminen on niiden lauseiden merkitys, joiden kautta niiden lauseiden pragmaattiset säännöt ovat erilaisia. James siis nostaa pragmaattiset säännöt etualalle pitäen pyrkimyksenään löytää ja eksplikoida niitä.

Tässä kohtaa voimme verrata edellä selostettuja näkemyksiä Kantin käsitykseen praktisen ja pragmaattisen eroista.

KANT

PRAKTINEN

- Ajattelua; teoreettista puuhastelua käytännön asioista.
- Esimerkiksi moraalikategoria.
- A priori.

PRAGMAATTINEN

- Opitaan käytännön kautta.
- Instrumentti, joka toteuttaa jonkin tavoitteen.
- A posteriori.

Kant ei pidä kovin suurella arvolla pragmaattisiksi luokittelemiaan asioita, kuten ei ole asianlaita Peircen ja Jamesin suhteen. Peircen voidaan kuitenkin sanoa olevan kantilainen sillä tavoin, että hän ei hyväksynyt praktiikan seikoittamista rationaaliseen ajatteluun.

Tämän jakson lopuksi vielä selvennys Peircen ja Jamesin lähtökohdallisista eroista. Peirce ymmärtää, ja on kiinnostunut uskomuksista toiminnan/tuloksien kautta, kun taas James toiminnasta/tuloksista uskomuksien kautta. Hänen mukaansa pitää eksplikoida uskomukset, jotta ymmärrämme toiminnan. Jotta asia tulisi vielä selkeytetyimmäksi käytän neljää englanninkielistä sanaa⁴ seuraavassa kuviossa selventämään Peircen ja Jamesin päämääräeroja.

A) Clear

A¹) Distinct

³ Pragmaattiset säännöt ovat yleensä ihmisessä tiedostamattomina. Kirj. huom. vrt. systeemiteoreettinen kulttuurikäsitys, jossa kulttuuri nähdään mielen rakenteena ja jokaisen yksilön uusintamana/muokkaamana – myös hyvin paljolti tiedostamattomasti - mielessään.

⁴ Tämä pääasiassa siksi, että tässä yhteydessä suomenkielisten vastineiden löytäminen näille sanoille ei ole yksiselitteinen työ.

B) Obscure

B¹) Confused

Kuten on käynyt aiemmin ilmi molempien herrojen – Peirce ja James – pyrkimyksenä on selventää käsitteitä, mutta vain hieman eri tavalla ja erilailla. Ylläolevasta kuviosta havaitsemme neljä sanaa., jotka on lajiteltu neljään ja kahteen ryhmään sillä tavoin, että etumerkin A ja A¹ omaavat sanat muodostavat oman ryhmänsä ja vastaavat B-etumerkkiset omansa. Kysymys on siitä, että lauseen voidaan ajatella olevan selkeä (clear) ja tarkka (distinct) tai mikä tahansa yllä olevan kaavion sisältämien sanojen kombinaatio kuitenkin sillä tavoin, että sanat ovat ainoastaan ristiin kytkettävissä. Ei siis esim. A¹B, koska ne ovat toistensa vastakohtia tässä hahmotelmassa.

Kuvaankin nyt Peirce ja Jamesin päämäärällisiä eroja käyttämällä em. merkintätapaa sillä lisäyksellä, että ja-konnektiivi toimii sanojen etumerkkien yhdistäjänä.

Peirce: A ^ A¹
James: A ^ B¹

Mitä tämä sitten oikein tarkoittaa? Se tarkoittaa sitä, että Peirce haluaa saada aikaiseksi lauseita, jotka ovat sekä selkeitä että tarkkoja. Jamesille taas riittää lauseiden selkeys niiden voidessa olla epätarkkoja.

Lopuksi vielä lyhykäinen kuvaus Jamesin näkemyksestä pragmaattisiin sääntöihin (**W. James** 1907. *Pragmatism*. Käännetty suom. 1913. Otava).

Pragmaattisten sääntöjen kautta ymmärrämme lauseen merkityksen. Kun ymmärrämme reaktiot, joita lause aiheuttaa, ymmärrämme lauseen merkityksen.

Totuudesta (5.10. ja 12.10.)

Lauseilla "Jumala on olemassa" ja "Jumala ei ole olemassa" on suuri käytännön ero – vaikutus jokapäiväiseen toimintaamme. Millainen olisi sellainen maailma, jossa Jumala olisi olemassa? Merkitys tulee sitä kautta, miten käsitämme mahdollisia maailmoja. Kahdella uskomuksella on eri merkitys, jos niillä on jotain eroa käytännön elämämme kannalta.

Pragmaattinen totuusteoria saattaa olla intuitiivisesti vaikea hyväksyä, sillä sen mukaan teoria on tosi, jos sen mukaan toimimalla päästään siihen päämäärään, johon pyrittiinkin. Teoria siis ennustaa oikein käytännössä. Se kuitenkin antaa totuudelle vain välttämättömän muttei riittävää ehtoa. Arkielämän intuitiossamme taasen on nykyaikana suurempi kannatus totuuden korrespondenssiteoriassa.

Totuus on inhimillisen ajattelun ominaisuus; siellä, missä ei ole inhimillistä ajattelua ei myöskään ole totuuksia. Totuus on myös jotakin muuta kuin abstrakti idea. Se on jotakin, joka voi toteutua ja toteutuu. Ajatuksilla on käytännön merkitystä organismin elämälle - pragmatismi pohjaakin vahvasti darwinismiin mm. lajin säilymisen ja - jatkumisen dynamiikkaan.

Kokemuksemme ovat tiivistyneet uskomuksiksi ja uskomukset taas vaikuttavat kokemuksiimme. Uusien kokemusten yhdistäminen jo koettuun tapahtuu ideoiden välityksellä; ideoiden tehtävä on täten tämä yhdistäminen, jossa toimessa parhaiten onnistuneet ideat ovat instrumentaalisesti tosimpia, joita mikään ei pysty muuttamaan havaitsijan ajattelusysteemissä. *James* ilmaisee asian: "Idea on instrumentaalisesti tosi vain siinä määrin kuin se on mielekkäässä suhteessa kokemuksen muihin osa-alueisiin". Näitä instrumentaalisesti tosimpia ideoita kutsutaan totuuksiksi. Totuus ei kuitenkaan ole idea vaan prosessi; jotakin, jota tapahtuu ideoille (process of becoming truth). Uusien kokemusten yhdistymisessä aiemmin koettuun liittyy myös ns. muutoksen minimointi. Tämä tarkoittaa pyrkimystä oman uskomussysteemin ylläpitämiseen ja jatkamiseen tälle omalle uskomussysteemille edullisten asioiden havaitsemisten ja tulkintojen kautta. Pragmatismmin mukaan meidän kuitenkin on oltava valmiita huomenna kutsumaan valheiksi niitä totuuksia, joiden mukaan me tänään elämme.

Rationaalisten ja emotionaalisten uskomusten paremmuutta ei voida erottaa toisistaan, sillä molemmat tuottavat saman tuloksen. Ja vain tuloksella on merkitystä. Tieto myös kuvautuu merkitykseksi ellei se ole olemassa jotakin varten. Vaikkapa siten, että automekaanikon tieto autosta auttaa auton saamisessa ajokuntoon, mikäli se on rikkoutunut.

Uskomukset vahvistavat koko ajan itseään toimimalla jokapäiväisessä elämässä. Meidän toimintamme kannalta on suotuisaa tuottaa tosia uskomuksia. Meidän ajattelullemme on totta tuottaa sellaisia tosia uskomuksia, jotka todistavat itsensä hyväiksi.

Uuspragmatismi (2.11., 9.11.)

Uuspragmatismi on jatkuvasti kiistanalainen aihe. 1970- ja `80-luvuille asti ajateltiin Peircen olevan ainoa oikea pragmatismien filosofi Jamesin ja Deweyn nimittyessä enemmänkin kulttuurifilosofiksi. 1980-luvulla alettiin kuitenkin viimeksi mainittuja arvostaa enemmän. Richard Rorty nostaa Deweyn esiin mielestään yhtenä 1900-luvun parhaista filosofeista. Itse Rorty on myös ollut kiistelty henkilö Yhdysvalloissa 1900-luvun lopulla liittyen kysymykseen oikeudesta pragmatismien traditioon. Ennen Rortya Quine ja Davidson ovat kehittäneet pragmatismia muotoilemalla Jamesin, Deweyn ja Peircen ajatuksia modernimpaan muotoon.

W. V. Quine on puhdas analyttinen filosofi, joka on keskittynyt tietämiseen ja tieteeseen. Hän pitää itseään enemmän loogikkona kuin filosofina. Hän toimii eräänlaisena vedenjakajana klassisen ja uuden pragmatismien välillä, jossa ensin mainitussa esiintyy enemmän metafysiikkaa kuin analyttisesti orientoituneemmassa uuspragmatismissa. Quinen mukaan määritimme maailmamme rajat, kun määritimme kieleemme rajat.

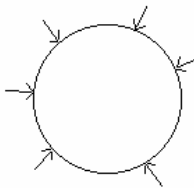
Quine jakoi lauseet observaatiolauseiksi (havaintoa koskevat) ja ei-observaatiolauseiksi (teoreettiset lauseet). Quinen sanotaan tuhonneen loogisen positivismin kirjassaan *Two Dogmas of Empiricism* (1951). Nämä kaksi dogmia ovat: 1. analyttinen/synteettinen erottelu, jota Quinen mukaan ei voida tehdä. 2. reduktionismi i. se, että teoreettinen lause voidaan palauttaa observaatiolauseeksi. Tämä ei Quinen mukaan onnistu, koska mm. observaatiolauseella voi olla monta vastaavaa teoreettista lausetta, jotka voivat olla keskenään ristiriitaisia. Quine allekirjoittaa myös Peircen näkemyksen siitä, että filosofian tehtävä ei ole kritisoida tiedettä vaan imitoida sitä.

Kieli on sosiaalinen taito ja merkitys on käyttäytymisominaisuus. Merkityksen katsotaan yleensä olevan psyykkistä (vrt. kielen museomyytti), vaikka itse asiassa vaikuttaa siltä, että ei ole väliä puhumme vai ei, vaikka kiusta tai kousta, sillä merkitys niiden takana on sama, kun vain näin on sovittu. Merkityksellä ei ole mitään tekemistä olemuksen kanssa. Merkityksen käsite on epämääräinen kuin veteen piirretty viiva. Kielen museomyytti tulisi hylätä. Myöskään kielestä toiselle kääntämisessä ei ole mitään periaatteellista sääntöä, joka määritteli jonkin käännöksen paremmaksi kuin toisen. Eikä minkään termin merkitystä voida osoittaa kahdelle ihmiselle täysin samoin kokemaksi. Periaatteessa voimme vaihtaa kaikkia uskomuksiamme, sillä kaikki lauseet ovat alttiita tarkastukselle⁵.

Yksittäinen lause saa merkityksen ainoastaan laajemman kokonaisuuden jäsenenä.

Kuva 1 esittää Quinen semanttista holismia, jossa ympyrä kuvaa käsitteellistä skeemaa (uskomusjärjestelmää) ja ympyrän reunoihin törmäävät nuolet taas ulkoa tulevia ärsykeitä, jotka aiheuttavat törmäyksiä skeeman rajoilla.

Donald Davidson oli Quinen oppilas, joka kirjoituksissaan reflektoi voimakkaasti Quinea. Hän jatkoi quinelasta projektia kirjoissaan *Truth and Meaning* (1967), *Radical Interpretation* (1973) ja *On the*

Kuva 1

⁵ Eikö tällainen väite sitoudu sellaiseen hahmottamistapaan, että kieli on ennen ajattelua? Toisaalta taas voiko uskomuksia olla ilman kielellistä ajattelua? Ehkäpä tällöin pitäisi ensinnäkin määritellä sekä ajattelu että uskomus uudelleen, jolloin juuri saavumme tuohon lauseiden - tai tässä tapauksessa sanojen - tarkistamiseen ja sitä kautta mahdollisesti uskomuksiemme vaihtamiseen.

Very Idea of a Conceptual Scheme (1974). Davidsonin mukaan Quine törmää aiemmin mainittujen kahden dogmin lisäksi kolmanteen dogmiin: erotteluun skeeman ja sisällön välillä. Tällöin tulee mahdolliseksi se, että puhuminen samasta asiasta vaatii yhteisen skeeman, vaikka uskomukset voivatkin olla toisistaan eriäviä. Toisin sanoen käsitteellinen skeema ei voi olla yhtä kuin uskomusjärjestelmä. Tämä on niin kutsuttua käsitteellistä relativismia, joka mahdollistui Quinen ajattelun kautta.

Skeema määrää ontologiamme. Se mahdollistaa tietyistä asioista puhumisen luoden uskomusjärjestelmämme niiden pohjalta; ja myös vice versa. Davidsonin mielestä kuitenkin on oltava jokin yhdistävä tekijä, jota vasten voidaan ymmärtää joillakin olevan erilainen käsitteistö kuin meillä. Tällaista neutraalia tekijää Davidson kutsuu "yhteiseksi sisällöksi". Davidson erottaa skeeman ja sisällön välillä relaation (skeeman ja sisällön välinen suhde) sekä sisällön (sen, mikä on skeeman sisältö).

Skeema

- organisoii, systematisoi sisältöä (vrt. Kantin käsitys maailman havainnoinnista).
- sopii sisältöön

vs. sisältö

- maailma (luonto, universumi, todellisuus)
- kokemus (aistidata, -ärsykkeet)

Davidsonin ongelmia mm. organisoiminen. Eritoten vaikkapa yksittäisten objektien organisoiminen. Esim. mitä tarkoittaa Atlantin järjestäminen? Saati mitä on kokemuksen järjestäminen? Tämä tarkoittaa sitä, että puhumme maailmasta jonakin ennalta annettuna.

Sopimisen ongelma valkenee hyvin seuraavan esimerkin kautta: yhteiskunta on tosiasioiden mukainen; se on siis totta samojen uskomusten mukaan. Lause ja sen sopiminen on ongelmallista totuus-käsitteen vuoksi. Davidsonin mukaan totuus käsitteenä on primitiivisin; i. se ei ole sen pidemmälle analysoitavissa. Niinpä Davidson voikin oivallisesti todeta, että tosiasioista puhuminen ei tarkoita oikein mitään. Se ei lisää mitään ymmärrykseemme.

Davidson on lainannut totuuskäsitteensä Tarskilta. Tarskin mukaan totuus on sidottu kieleen; totuutta ei voi ymmärtää ilman kieltä. Senpä johdosta ajatus, että voisi olla olemassa jokin kieli, jota emme voisi kääntää on sinänsä absurdi, ettemme voi ymmärtää totuuden käsitettä ilman kieltä. Käsitteellisen relativismin ongelma onkin juuri siinä, ettemme voisi laisinkaan kääntää mitään kieltä.

Tarskin mukaan kieltä L koskevan tyydyttävän totuusteorian pitää sisältää jokaiselle kielen L lauseelle S-teoreema muotoa "S on tosi, jos ja vain jos p". Esim. "Lumi on valkoista" on tosi, jos ja vain jos lumi on valkoista.

Teoria radikaalista tulkinnasta

Quinen kielenkääntöteoria viittaa laupeuden periaatteeseen, joka on kaiken ymmärtämisen ehto. Se mahdollistaa ensimmäisen kommunikaation ja sen jälkeen kääntämisen. Davidson puhuu mieluummin tulkitsemisestä kuin kääntämisestä, sillä kääntäminen ei edellytä ymmärtämistä, jota taas tulkitseminen edellyttää.

Emme tiedä, mitä merkityksiä ja uskomuksia liittyy ihmisten esittämiin lauseisiin. Tiedämme ainoastaan sen, että heidän esittämänsä lauseet ovat heidän itsensä mielestä totta. Ainoa keino sekä Quinen että Davidsonin mukaan on olettaa, että sanojalla on lukematon määrä samoja uskomuksia kuin meilläkin; mahdollisimman paljon yhteistä ontologiaa. Kommunikaatiossa meidän täytyy "luka" jokin lauseen tekijä johonkin merkitykseen, että voimme tarkastella lauseen muita tekijöitä. Täten kommunikaation välttämättömäksi ehdoksi muodostuu enemmän tai vähemmän samanlainen uskomusjärjestelmä/ontologia kommunikoidijien kesken.

Davidson pitää edellä mainittua pätevänä vastineena skeptikolle.

Rorty (16.11.)

Richard Rorty tuli kuuluisaksi teoksellaan *Philosophy and the Mirror of Nature* (1979). Hän kritisoi teoksessaan länsimaista filosofiaan hallintua tendenssiä nähdä kieli todellisuuden peilinä. Hänen mielestään filosofian tehtävänä on kiillottaa tätä peiliä. Rorty ei anna suurtakaan arvoa foundationalismille. Rortyn mukaan representaatio on tieteen avulla korrespondenssissa todellisuuden kanssa. Tämä tarkoittaa sitä, että filosofian tulee näyttää kuinka kulttuuri on totuudellinen. Ongelmaksi nousee se, että mistä tiedämme peilauksen olevan täsmällistä?

Rortyn edifioiva filosofia (vrt. systemaattinen filosofia) hyökkää totuuden korrespondenssiteoriaa vastaan väittämällä, että totuus on sellainen ajatus, josta ei voi esittää teoriaa.

Rorty luonnehtii pragmatismia seuraavasti:

1. Pragmatismi on antiessentialistinen sellaisille filosofisen teoretisoinnin kohteille, kuten "totuus", "tieto", "kieli", "moraali" etc. Näissä ei siis ole mitään essentiaa. Niitä ei voi eristää tutkimuksen kohteiksi, sillä ne ovat olemassa aina suhteessa johonkin.
2. Pragmatismille ei ole olemassa erityistä eroa sille, mitä totuus on ja mitä sen pitäisi olla. Ei myöskään metafysisistä eroa arvojen ja tosiasioiden välillä eikä metodologista eroa tieteen ja moraalien välillä. Kaikkiin ihmiskulttuurin tuotteisiin suhtaudutaan samalla tavalla; konstruktiona.
3. Pragmatismi on oppi, jonka mukaan ei ole mitään tutkimuksen rajoituksia paitsi keskustelullisia. Ei mitään tukkuportaan rajoituksia, jotka johtuisivat objektien, mielen tai kielen luonteesta, vaan ainoastaan sellaisia vähittäismyyntirajoituksia, joita tutkijatoverimme huomautukset merkitsevät.

Rortyn mielestä klassinen subjekti-objekti-erottelu, jollainen on käytössä esim. peilirelaatiossa tulee hävittää ja sen tilalle tulee asettaa solidaarisuus siinä merkityksessä, että viime kädessä kaikessa on kyse keskustelusta. Inhimillinen solidaarisuus toteutuu parhaiten siellä, missä on keskustelua. Tämä merkitsee myös sitä, että tällöin objektiivisuus toteutuu parhaiten. Rortyn tapa ymmärtää pragmatismi onkin omalaatuinen. Klassikot eivät välttämättä hyväksyisi häntä.

Rorty on herättänyt pahaa verta mannermaisessa filosofiassa väitteillään, joiden mukaan Foucault on jossain määrin pragmatisti ja että sekä Nietzsche että Heidegger olivat molemmat nuoruudessaan pragmatisteja.

Rortylle filosofia on välinen pyrkimyksissä ymmärtää kulttuuria ja yhteiskuntia - filosofialla ei ole itseisarvoa. Tämänpä johdosta Rortya pidetäänkin joskus filosofian tappajana, joka on analyttisen filosofian kasvatti ja systemaattisen filosofian haastaja.

Yleistä pragmatismista

Pragmatismien darwinistinen liitoskohta tarkoittaa sitä, että ihminen havaitaan organismina, jolla on interaktiivisen suhde ympäristönsä kanssa. Rortyn mielestä tämä darwinistinen liitoskohta ei ole vielä lyönyt itseään kunnolla läpi, koska ihminen kaipaa merkityksiä ja jotakin "lämpimämpää" elämäänsä.

Ihminen ei kuitenkaan koskaan aloita tyhjältä pöydältä. Olemme aina jossakin tiettyssä kulttuurissa. Meille ei ole mahdollista hypätä nahkamme ulkopuolelle. Ihminen on myös peruskonservatiivinen muuttuen vain, jos tulee vaikeuksia.

Kaikkia pragmatisteja yhdistää fallibilismi l. uskomus, että mikä tahansa uskomus voidaan muuttaa; ilmeisesti myös siis tässä lauseessa julkituotu uskomus. Heitä yhdistää myös pyrkimys vastustaa traditionaalista kartesiolaista mallia, pyrkimys vaihtaa näkökulmaa ja pyrkimys korjata ongelmat sisältäpäin.